

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

**Ольга
Журавльова**
здобувач кафедри
фінансів
підприємств
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ

У статті окреслено фактори, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній. Здійснено їх класифікацію за рівнем виникнення на зовнішні та внутрішні. А також виділено у їх складі основні групи та підгрупи та детально обґрунтовано вплив факторів на фінансову стійкість страхових компаній.

Постановка проблеми. Активний розвиток вітчизняного страхового ринку вимагає якісного обґрунтування управлінських фінансових рішень, прийняття яких не можливе без проведення ефективної оцінки фінансової стійкості страхових організацій. Ступінь фінансової стійкості страхової компанії залежить від ряду чинників, як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Потрібно зазначити, що визначення фінансової стійкості страхових компаній на сучасному етапі їх функціонування і практиці управління залишається актуальною науковою та практичною проблемою.

Вплив різних чинників на фінансову стійкість страховика - це об'єктивне економічне явище. Ураховуючи значення фінансової стійкості для діяльності страхових компаній доцільно досліджувати різні фактори, які прямо чи опосередковано змінюють її. І впливають на прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки фінансової стійкості страхових компаній та факторів, що на неї впливають досліджувалося вітчизняними та зарубіжними науковцями серед яких можна виділити таких, як Гаманкова О. О., Базилевич В.Д., Шірінян Л. Глуценко А. Сплетухов Ю.А., Дюжиков Е.Ф. Проте, відсутність чіткої та більш повної класифікації факторів, а також необхідність поглибленого вивчення їх впливу на фінансову стійкість страхових компаній дає простір для подаль-

ших досліджень.

Формулювання цілей статті. Головним завданням даної статті є формалізація впливу основних факторів на фінансову стійкість страхових компаній. А також визначення їх ролі у забезпеченні фінансової стійкості страховиків.

Вклад основного матеріалу. Фінансова стійкість страхової компанії це її здатність швидко адаптуватися до змін в оточуючому середовищі, зберігаючи з деяким ступенем імовірності стійкість свого фінансового стану у довгостроковому періоді, навіть під дією негативних чинників, що проявляється у виконанні усіх взятих на себе страхових зобов'язань перед усіма суб'єктами ринку. Для цього у страхових компаній має бути сплачений статутний фонд, сформований гарантійний фонд, створені страхові резерви у розмірі достатньому для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. А фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати нормативний.

На думку проф. Гаманкової О.О., фінансова надійність страхових компаній є результатом інтегрованої взаємодії багатьох чинників таких, як достатній власний капітал, формування збалансованого страхового портфеля, достатність страхових резервів, ефективна тарифна політика, ефективне управління активами та перестраховування [4 с. 192].

Автори Сплетухов Ю. А. та Дюжиков Є. Ф. виділяють такі фактори, що

здійснюють вплив на фінансову стійкість страхових компаній, як: андеррайтерська політика, політика в області управління тарифними ставками, наявність страхових резервів у необхідних розмірах, достатність власного капіталу, використання системи пере-страхування, інвестиційна діяльність [7 с. 283]. Зазначені автори розширюють кількість традиційних факторів впливу на фінансову стійкість страхових компаній.

Деякі науковці, а саме Шірінян Л. та Глуценко А. [8 с. 32], окрім згаданих раніше факторів вважають, що на фінансову стійкість страховиків впливають також обсяг та структура статутного фонду, мобільність страхової компанії, структура самої організації, склад і структура витрат, інфляція, гарантійні фонди, участь у централізованих резервних фондах, а також маркетингова політика.

Проте, на нашу думку, коло чинників фінансової стійкості страхових компаній може бути значно розширено. Таким чином, зобразимо класифікацію факторів, які впливають на фінансову стійкість страхових компаній, що на наш погляд є більш повною і комплексною, і крім того, враховує специфіку діяльності страхових компаній (Рис. 1). Доцільність поділу факторів на внутрішні і зовнішні пояснюється тим, що страхова компанія виступає одночасно і об'єктом, і суб'єктом економічних відносин. Зовнішні фактори - це фактори, що не залежать від діяльності страхової компанії. Фактори, що входять в цю групу є наслідком впливу на страховика зовнішнього середовища. Вони є некерованими, але в тій, чи іншій мірі страхова компанія може здійснювати вплив на деякі з них. З метою поглибленого дослідження впливу факторів на фінансову стійкість страхових компаній зовнішні фактори доцільно поділити на економічні, соціальні, психологічні та екологічні.

Серед зовнішніх факторів найсуттєвіше місце посідають **економічні**, що пояснюється, перш за все, масштабністю їх впливу. Одним із потужних факторів цієї групи є інфляція. На фінансову стійкість страхових компаній інфляція здійснює вплив через зміну розміру витрат на ведення справи, по-

питу на страхові послуги, а також зміну вартості активів. Під дію інфляційних процесів підпадають майже всі основні параметри страхування - страхова сума, страхове відшкодування, страховий платіж. Знецінення страхових резервів загрожує страховику втраченою фінансовою стійкістю. Щоб запобігти негативному впливу цього фактору доцільно здійснювати: індексацію вартості страхових тарифів пропорційно темпу інфляції; перерахунок вартості страхових продуктів у тверду валюту; диференціацію інвестиційного портфелю; короткострокове страхування ризиків; перестраховування ризиків у країнах зі стабільною економікою.

Наступним важливим фактором цієї групи виступає кон'юнктура ринку, що є станом економіки загалом. Умови реалізації страхових послуг формують кон'юнктуру страхового ринку. Отже, успіх страхової діяльності залежить від адекватної оцінки страховиком кон'юнктури страхового ринку, на яку здійснюють вплив інші фактори: екологічні проблеми, політична ситуація в державі, рівень монополізації, державне регулювання економіки, тарифна політика, рівень витрат на ведення справи, можливості залучення капіталу, та ін.

Потенційний страховий ринок складається з покупців, які виявляють інтерес до певних страхових продуктів. Але при цьому потенційні споживачі страхових послуг повинні бути платоспроможними. Отже, наступним фактором від якого залежить розмір доходів страховика і його фінансова стійкість слід вважати рівень платоспроможного попиту.

Фіскальна політика держави впливає на фінансову стійкість страхових компаній через податкові важелі (об'єкт оподаткування, ставки податків, пільги при оподаткуванні, штрафні санкції).

Грошово-кредитна політика в державі пов'язана з одного боку з економічним зростанням, повною занятістю, стабільністю цін, життєздатним платіжним балансом, а з іншого зміною процентних ставок, грошової маси, валютного курсу. У довгостроковому періоді ефективність грошово-кредитної політики визначається її спроможністю забезпечити досягнення кінцевих цілей, і підтримувати стає економічне зростан-

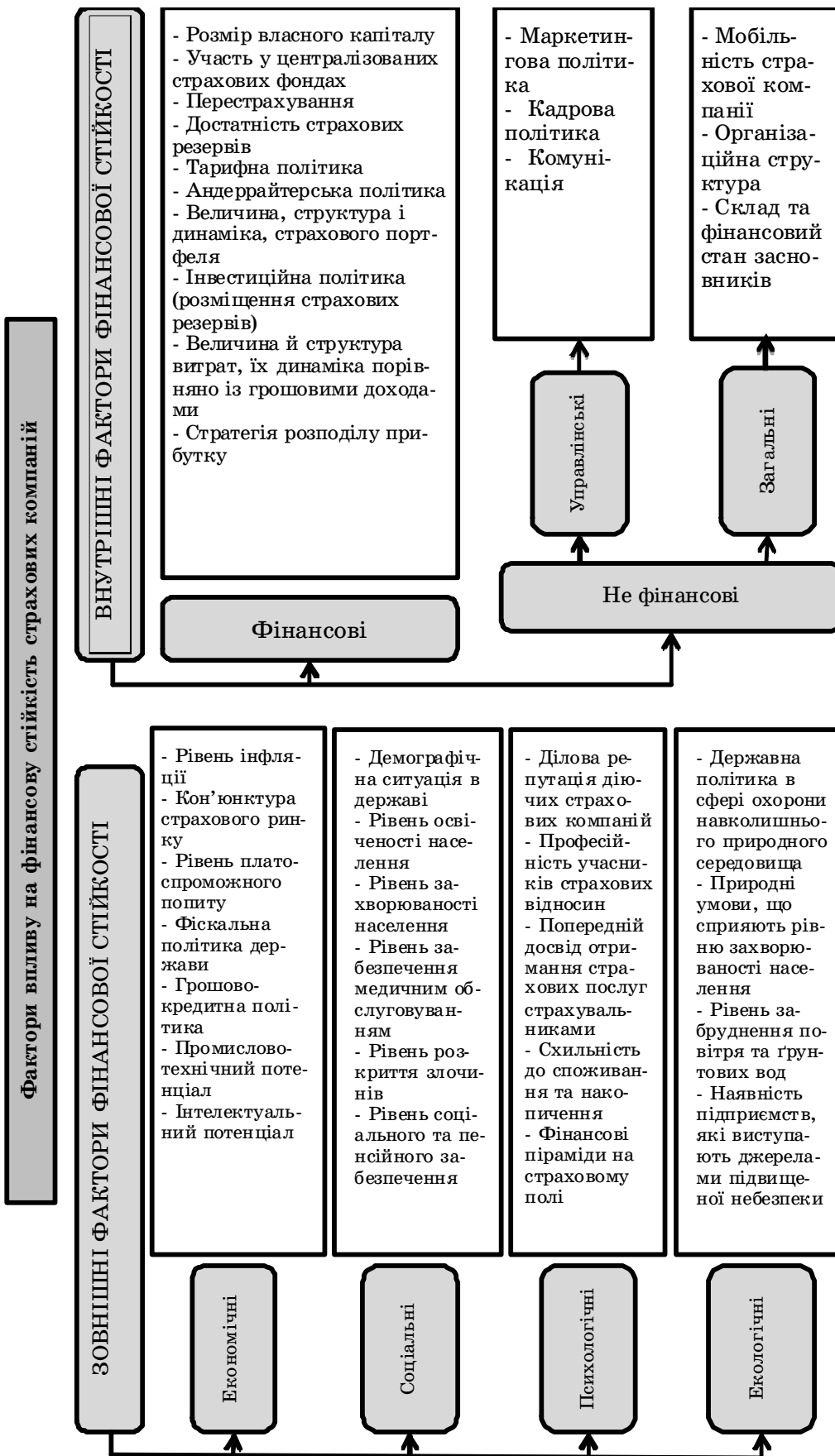

Рис. 1 Класифікація факторів, що впливають на рівень фінансової стійкості страхових компаній [Розроблено автором]

ня в економіці. Це сприяє зміцненню фінансової стійкості будь-яких суб'єктів господарювання, в тому числі й страховиків.

Промислово-технічний та інтелектуальний потенціал є основою зростання не тільки економіки загалом, а також й розвитку окремих її сфер. Як зовнішні економічні фактори вони визначають специфіку, якість, структуру та обсяг страхового продукту. І впливають на фінансові можливості потенційних страхувальників в придбанні страхового продукту.

До наступної окремої групи зовнішніх факторів можна віднести **соціальні фактори**. Важливість їхнього впливу на фінансову стійкість страховиків пояснюється тим, що з розвитком соціальної сфери підвищується потреба у страховому захисті, а також з'являються фінансові можливості приймати участь у страхуванні. Що веде до збільшення надходжень страховика та підвищення рівня страхового захисту населення.

Дія **психологічних факторів** проявляється через формування психологічного фону на якому відбувається схильність суспільства до тієї чи іншої страхової компанії і страхових послуг взагалі. Їх вплив зумовлюється професійністю учасників страхових відносин, схильністю населення до споживання та накопичення, наявністю негативного досвіду фінансового шахрайства на страховому полі. Все це впливає на фінансову стійкість страхових компаній через вплив на формування доходів, що залежать від активності користування страховими послугами.

Група **екологічних факторів** впливає на фінансову стійкість страхових компаній не менше ніж попередні. Екологічні фактори впливу пов'язані з екологічними ризиками, які не в повній мірі піддаються оцінці. А це впливає на визначення обсягу страхових резервів, які б відповідали розміру ризику. У зв'язку з наявністю багатьох невирішених екологічних питань та низьким рівнем екологічної безпеки в державі, приймати на страхування екологічні ризики можуть собі дозволити лише великі страхові компанії з використанням системи перестраховування.

Проте, екологічні фактори здійснюють і позитивний вплив на фінансовий

стан страхових компаній, що полягає у створенні потреби в страхових продуктах. Під дією екологічних факторів у юридичних і фізичних осіб, які виступають джерелом підвищеної небезпеки виникає потреба у страхуванні на випадок фінансових втрат у випадку спричинення екологічних катастроф. Це збільшує попит на послуги страхування та доходи страхових компаній.

На відміну від зовнішніх, внутрішні фактори залежать від ефективності діяльності страхової компанії. Внутрішні фактори фінансової стійкості страхових компаній, на наш погляд доцільно класифікувати виділивши при цьому дві групи: **фінансові та не фінансові**. Найважливішими за ступенем впливу на фінансову стійкість страхових компаній, на нашу думку, є **фінансові фактори**. Одним з важливих факторів цієї групи виступає розмір власного капіталу страховика. Для забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності розмір власних коштів страховика повинен відповідати обсягу його страхових операцій [7 с. 284]. Зобов'язання, що перевищують можливості страхової компанії, повинні передаватися у перестраховування.

Шірінян Л. В. та Глуценко А. С. вважають наявність сплаченого статутного капіталу окремим фактором фінансової стійкості страховика [8, с. 33]. Це пояснюється тим, що на початковому етапі функціонування, коли страховою компанією ще не сформовані достатні страхові резерви, статутний капітал виступає джерелом для виконання зобов'язань за договорами страхування. Проте, виходячи з того, що він є елементом власного капіталу, ми вважаємо, що його доцільно розглядати лише у складі розглянутого вище фактора.

Як відомо, для забезпечення виконання страхових зобов'язань щодо окремих видів обов'язкового страхування, страховики можуть утворювати централізовані резервні фонди. Це дозволяє підвищити надійність кожного страховика-учасника цих фондів, а також страхового ринку загалом. Тому, доцільно розглядати участь у централізованих страхових фондах як окремий фактор, що впливає на фінансову стійкість страхових компаній.

На нашу думку, до найбільш дієвих факторів фінансової стійкості належить

система перестраховування. Перестраховування враховує вартість об'єкту страхування, незбалансованість страхового портфелю, коливання результатів діяльності страховика з метою передачі частки ризику партнеру. За допомогою перестраховування страховик може захиститись від випадкових відхилень розрахункової збитковості, від її фактичного рівня у поточному році. Тому перестраховування є необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості й нормальної діяльності страховика незалежно від розміру його капіталу та страхових резервів.

Не менш важливим фактором впливу на фінансову стійкість страхових компаній є достатність страхових резервів, оскільки саме вони виступають основним джерелом здійснення страхових виплат. Для забезпечення стабільності здійснення страхових виплат страхові резерви за розміром та структурою повинні відповідати зобов'язанням по укладеним договорам страхування. Тому значну увагу страхові компанії приділяють формуванню достатніх страхових резервів, враховуючи при цьому вид страхування, термін дії договору, рівномірність розподілу ризику.

Оскільки достатність страхових резервів, які б забезпечували фінансову стійкість страхової компанії, залежить від страхових тарифів, то звідси впливає ще один фактор, що здійснює вплив на фінансову стійкість страховика - тарифна політика.

Наступним важливим фактором, який необхідно враховувати в управлінських рішеннях є андеррайтерська політика, яка пов'язана з укладанням договорів страхування. З метою забезпечення фінансової стійкості страхових компаній потрібно здійснювати оцінку ступеня ризику при укладанні договору страхування, вірогідності настання страхового випадку та максимальну суму збитків. І тільки після цього доцільно приймати рішення про можливість страхування такого об'єкта. Відсутність таких розрахунків може призвести до неспроможності страховика здійснити страхову виплату по прийнятому на страхування об'єкту (об'єктах) і, як наслідок, до втрати фінансової стійкості та банкрутства.

У забезпеченні фінансової стійкості страхових компаній значну роль відіграє формування збалансованого страхового портфелю. Існує думка [8 с.34], що фактичний обсяг страхового портфелю може слугувати гарантією безпеки страхових операцій і здійснювати вплив на фінансовий стан страхової компанії: поліпшити, якщо портфель буде більшим ніж прогнозувалося, і погіршити, якщо кількість укладених договорів буде меншою ніж очікувалось. З такою точкою зору можна погодитись лише частково. Дійсно, з метою забезпечення платоспроможності страхова компанія прагне мати стабільний страховий портфель. Це може бути досягнуто шляхом збільшення кількості договорів з найбільшою відповідальністю за кожним ризиком. Проте, на нашу думку, на фінансову стійкість страховика крім обсягу страхового портфелю впливає і його якість. Формування портфелю передбачає отримання максимального прибутку за мінімального ризику. Саме тому страховики працюють з кількома видами страхування, оскільки формуючи диверсифікований страховий портфель, можна знизити ризик неплатоспроможності, не зменшуючи очікуваної доходності. Всередині ж самого портфеля вирівнювання ризику проводиться у просторі та часі. Можливості диверсифікації зростають виходячи з різних часових типів розподілу ризиків (рівномірний, катастрофічний, зростаючий), які притаманні певним видам страхування. Якщо здійснюються види страхування з різними типами розподілу ризику, то відбувається їх взаємне накладання, що за достатньо великого портфелю дає ефект згладжування відхилень.

Наступним фактором, що здійснює суттєвий вплив на фінансову стійкість страховиків є інвестиційна політика. Наявність тимчасово вільних джерел грошових коштів робить інвестиційні операції невід'ємною частиною страхового бізнесу, що приносить прибуток. Одночасно діяльність страховиків залежить від тенденцій на грошовому та фінансовому ринках, що створює інвестиційний ризик. Тому інвестиційна політика страховика повинна бути вельми обачною. Страховики ризикують понести величезні збитки пов'язані з цією діяльністю, а у деяких випадках

взагалі втратити частину активів. Тому, з метою забезпечення фінансової стійкості страхових компаній українським законодавством передбачено напрямки та обсяг інвестування коштів страхових резервів у активи.

Велике значення для фінансової стійкості страхових компаній має величина і структура витрат, які впливають на собівартість страхових послуг. Якщо промислове підприємство одержує певний дохід за реалізований товар і несе певні витрати пов'язані з його продажем, то страховик, беручи на себе страхову відповідальність за договором страхування, лише орієнтовно знає скільки це йому коштуватиме. Це може бути або сума витрат на ведення справи за цим договором, або на багато більша сума, у випадку здійснення страхового відшкодування. Отже, прогнозувати розмір витрат страховика можуть лише з деяким ступенем ймовірності. Тому, для забезпечення фінансової стійкості постає завдання оптимізувати їх розмір. Але це не означає, що вони мають бути мінімальними, адже в страховій діяльності притаманні витрати на здійснення заходів для попередження настання страхових випадків та запобігання збитків, що в свою чергу веде до зменшення сум страхових відшкодувань, а отже сприяє збільшенню прибутку страховика.

До внутрішніх фінансових факторів, які впливають на фінансову стійкість страховика також слід віднести стратегію розподілу прибутку. Важливість цього фактора проявляється в тому, що від суми чистого прибутку страхової компанії залежить обсяг гарантійного фонду, наявність якого сприяє зміцненню фінансової стійкості страховика. А розмір нерозподіленого прибутку збільшує власний капітал, що зміцнює можливості розрахунку за страховими зобов'язаннями. Також за рахунок нерозподіленого прибутку страховика можуть створювати вільні резерви. Отже, чим більший розмір чистого прибутку залишається в розпорядженні страховика, тим це краще для забезпечення його фінансової стійкості.

У складі внутрішніх не фінансових факторів можна виділити управлінські та загальні фактори впливу на фінансову стійкість. До групи **управлінських факторів** доцільно віднести маркетингову, кадрову політику та комунікацію.

На вітчизняному страховому ринку діє значна кількість страхових компаній і саме від ефективної маркетингової політики залежить успішність діяльності страхової компанії в умовах конкуренції.

Кадрова політика є складним фактором групи управлінських факторів, що впливає на фінансову стійкість страховика через систему мотивації праці та систему підвищення кваліфікації правників. Кадровою політикою традиційно вважають систему норм і правил, що приводять людські ресурси організації у відповідність до стратегії компанії. Трудові ресурси, як відомо, є основою стабільного функціонування страховика.

Останнім фактором цієї групи є комунікація, що виступає процесом передачі інформації між суб'єктами в суспільстві та передбачає наявність як мінімум трьох учасників цього процесу: передавач - повідомлення - приймач. Вплив комунікації на фінансовий стан страховика проявляється у зниженні витрат на пошук варіантів інвестування коштів, зниженні аквізичних витрат, можливості більш гнучко маневрувати об'ємом реалізації страхових послуг, ефективності управління кредиторською та дебіторською заборгованостями, а також у підвищенні ефективності кадрової політики. Таким чином, вплив цього фактора на фінансову стійкість є комплексним.

До групи **загальних факторів** можна віднести такі, як мобільність страхової компанії, її організаційна структура, а також склад і фінансовий стан засновників. Здатність страхової компанії адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні дестабілізуючі чинники називають мобільністю компанії [8 с. 34]. Яка полягає в її здатності швидко реагувати на будь-які зміни. Страхова компанія функціонує в умовах ринкового середовища, яке вимагає здатності реагувати на різноманітні притаманні їй чинники (інфляція, коливання курсу валют, система організації продажу страхових продуктів, гнучкість тарифних ставок). Чим вищим буде рівень мобільності, тим вищим буде ступінь фінансової стійкості страховика.

Важливим загальним внутрішнім фактором впливу на фінансову стійкість є організаційна структура страхової

компанії. Організаційна побудова страхової компанії може бути простою, коли страхова компанія не має відокремлених філій чи підрозділів, і складною [8 с. 35]. Складні страхові компанії це ті, організаційна структура яких розгалужена наявністю філій. Наявність філій у страхової компанії сприяє наближенню до клієнта, а також територіальному розкладанню збитків, що сприяє формуванню більш якісного страхового портфеля. Крім цього головна страхова компанія отримує можливість краще маневрувати фінансовими ресурсами, оскільки кошти філій включаються в обіг головної компанії. А у випадку, якщо, філіям надано можливість самостійно інвестувати кошти - це сприяє диверсифікації інвестиційного портфелю компанії.

Фактором впливу на фінансову стійкість страховиків виступає і склад засновників та їх фінансовий стан. Це пояснюється тим, що засновниками значної частини страхових компаній є великі промислові підприємства, адміністративні об'єднання чи фінансові структури (банки, інвестиційні компанії або фонди). Офіційно такі фінансово-промислові групи не реєструються, але триада: банк - страхова компанія - промислове підприємство на практиці зустрічається досить часто. Це пояснюється тим, що організація страхового бізнесу потребує вкладання коштів у значних розмірах. А також тим, що у таких об'єднань більше можливостей для маневрування коштами та зміцнення фінансової стійкості кожного з них. У цей же час, коливання фінансового стану хоча б одного з учасників тягне за собою серйозні наслідки для інших.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило на основі системного підходу визначити основні фактори, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній. Кожний з яких може стати домінуючим і вивести діяльність компанії на новий рівень розвитку або навпаки, привести її до втрати фінансової стійкості, і як наслідок до банкрутства. Не зважаючи на тісну взаємопов'язаність між собою, вплив зазначених

вище факторів є різнонапрямленим. Негативний вплив одних факторів здатний зменшити або знищити позитивний вплив інших. Тому, з метою забезпечення фінансової стійкості страхових компаній доцільно здійснювати комплексний аналіз впливу зазначених факторів по основним напрямкам. А оцінка рівня фінансової стійкості страхових компаній повинна базуватись не лише на даних фінансової звітності, а й враховувати вплив усіх визначальних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон «Про страхування» [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
2. *Базилевич В.Д.* Страхування: Підручник - К.: Знання, 2008. - 1019с.
3. *Гайовик Т.В.* Фактори фінансової стійкості страхової компанії [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://intkonf.org/gayovik-tv-faktori-finansovoyi-stiykosti-strahovoyi-kompaniyi/>
4. *Гаманкова О.О.* Фінанси страхових організацій: Навч. Посіб. - К.: КНЕУ, 2007. - 328с.
5. *Науменкова С.* Фактори формування фінансової стійкості страхової організації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - № 81-82/2006. с. 100-102.
6. *Партин Г. О.* Особливості впливу основних чинників на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи // Науковий вісник НЛТУ України. - 2010. - Вип. 20.8. с. 275 - 279.
7. *Сплетухов Ю.А., Дюжиков Е.Ф.* Страхование: Учеб. пособие. - М.: ИНФРА-М, 2006 - 312с.
8. *Шірінян Л. В., Глущенко А. С.* Комплексна оцінка факторів фінансової стійкості страхових компаній // Економіка України. 2005. № 9. С. 31-38.